

Paremmen sanoen

Temporaalirakenteen käyttö kirjasuomessa on ryöstäytymässä pahasti harhateille. Vanhan hyvän säännön mukanaan temporaalirakenne ilmaisee yleensä aikaa, jolloin pääverbin tekeminen tapahtuu. Se siis vastaa kysymykseen »milloin?» ja on korvattavissa aikaa ilmaisevalla kun-lauseella. »Tunnelma oli jännittynyt koneen laskeutuessa kentälle» on = T. o. j., kun kone laskeutui kentälle; »Koneen laskeuduttua kentälle alkoivat vastaanottojuhlallisuudet» on = Kun kone oli laskeutunut kentälle, alkoivat vastaanottojuhlallisuudet.

Tätä sääntöä rikkoo ensinnäkin seuraavanlainen virketyyppi, jota lehti-uutisissa näkee harmiksi saakka: »Nelson V sammui täydellisesti ja sen juoksu muuttui epäpuhtaaksi *kilpailutuomariston hylätessä hevosen juoksun.*» Luulisi ensi lukemalta, että kunniastaan arka kilpahopo ärtyi kuullessaan hylkäystuomion ja siksi muutti menonsa epäpuhtaaksi! Tapahtumien järjestys on nähtävästi kuitenkin ollut päinvastainen: - - ja sen meno muuttui epäpuhtaaksi; *tuomari hylkäsikin juoksun.* Toinen esimerkki: »Uutta paikallistietä on tullut tie- ja vesirakennushallituksen eri piirien hoidettavaksi tämä vuonna noin 3 000 km

TVH:lle kuuluvien paikallisteiden määrän kohotessa nyt koko maassa noin 24 000 km:iin.» Kun virkkeestä karsitaan vähän muutakin painolastia, se saadaan sievenemään tällaiseksi: Uusia paikallisteitä [toki monikko!] on tullut - - noin 3 000 km, ja koko maassa TVH:lle kuuluu nyt noin 24 000 km paikallisteitä.

*

Äskeiset esimerkit olivat molemmat ns. ensimmäisestä temporaalirakenteesta, jonka normaalisti pitäisi ilmaiseman samanaikaista tekemistä kuin pääverbi. Lisäesimerkki nyt huonosti käytetystä toisesta temporaalirakenteesta, siis lauseenvastikkeesta, joka osoittaa aiempaa tekemistä kuin pääverbi: »Autovahinkoja on tämän vuoden tammi—syyskuun aikana sattunut 14 841 kappaletta *viime vuoden vastaavan luvun oltua 12 131.*» Rakenne ei tässä suinkaan ole vastaus kysymykseen »Minkä jälkeen tämän vuoden tammi—syyskuun aikana on sattunut 14 841 autovahinkoa?» Tarkoituksenahan on vain kahden tilastotiedon vertailu, ja tavallinen kahden päälauseen rinnastus ilmaisisi sen luontevammin: - - on tämän vuoden tammi—syyskuun aikana

sattunut 14 841 (*kappaletta turha!*); viime vuonna vastaava luku oli 12 131.

Hiukan piilevämpää kuin viime esimerkissä on temporaalirakenteen harhakäyttö seuraavassa: »Etelä-Vietnamin armeijan ylipäällikkö kenraali Nguyen Khanh osoitti jälleen olevansa maan vahva mies *kenraalien anastettua vallan käsiinsä* hänen johdolla anastettomassa vallankaappauksessa keski-ikäisenä.» Jos temporaalirakennetta on käytetty oikein, tämä merkitsee, että kenraalit ensin anastivat vallan käsiinsä ja että kenraali N. K. sen jälkeen osoitti olevansa maan vahva mies. Tarkoitus on kuitenkin ollut ilmaista, että kenraali N. K. osoitti vahvuutensa juuri kenraalien vallankaappauksen avulla. Ajatus voitaisiin sujuvasti ilmaista vaikka seuraavaan tapaan kaksoispistettä käyttäen: - - osoitti jälleen olevansa maan vahva mies: *kenraalit anastivat vallan käsiinsä* hänen johdolla - - .

*

Jotkut kirjoittajat taitavat hämärsästä aavistella, että toinen temporaalirakenne kelpaa summamutikassa käytettäväksi mistä tahansa kirjoittamishetken kannalta menneestä tapahtumasta. Muuten tuskin selittyy tällainen mielellön — eikä suinkaan harvinainen — rakennetyyppi, joka kruunaa temporaalirakenteiden erilaiset väärinkäyttötavat: »Syksyllä v. 1964 toimitetussa liikennelaskennassa todettiin, että Jorvaksentietä kaupunkiin liikennöi n. 16.500 henkilöautoa vuorokaudessa *vastaavan määrän oltua Tarvontieellä vain 12.600 autoa.*» Ei Tarvon tietä liikkuvien autojen määrää ollut todettu aiemmassa laskennassa kuin Jorvaksen tietä liikkuvien, ja siksi odottaisi käytettävän edes ensimmäistä temporaalirakennetta: *vastaavan määrän ollessa.* Mutta koko temporaalirakenne luontuu ajatukseen jälleen huonosti; parempi olisi rakentaa virke tällaiseksi: - - todettiin, että Jorvaksen tietä kaupunkiin kulki vuorokaudessa n. 16 500 henkilöautoa, *Tarvon tietä vain 12 600.* Siinä varisevat paperikielen teko-

koreudet niin että kahina käy, ja tuloksena on yksinkertainen ilmaus yksinkertaiselle ajatukselle.

*

Paperisuomi ei elä nykyään vain paperilla vaan moikuu päivästä päivään myös radion ja television kaiuttimista. Tuskin äskeinen tapaus oli tullut vastaan lehdestä, kun jo television urheiluselostaja päästeli tähän tapaan: se ja se seura »latoi seitsemän kertaa pallon vastustajan maaliin *oman maalin säilyttyä tyhjänä.* Kiiреkö se pakottaa turvautumaan juuri sellaiseen ilmaukseen, jota vapaassa puheessaan ei käyttäisi kukaan järvevä ihminen? Ei tälläkään kertaa ollut tarkoitus sanoa muuta kuin yksinkertaisesti: latoi seitsemän kertaa pallon vastustajan maaliin, *mutta oma maali säilyi tyhjänä.*

*

Heti kun urheiluselostus oli päättynyt (tämä sattui pääsiäispyhinä), varoitti kuvaruutu Suomen autoilijoita näin: »Keväisten teitten alati vaihtuvissa *keliolosuhteissa* taitava kuljettaja kuitenkin harvoin ajaa niinkään suurella nopeudella» (kuin pyhiksi määrätty 90 km:n »kattopopeus»). Mitä nämä keliolosuhteet ovat? Suomen sana *keli* tarkoittaa siltään juuri niitä säistä riippuvia oloja — eli hienommin »olosuhteita» —, joissa kuljettaja joutuu tiellä tai maastossa liikkumaan, eikä se kaipaa pöhötteekseen mitään lisäsanoja. Jos tätä menoa jatkuu, on tulevaisuuden suomi piankin tällaista: »Keliolosuhteet maan itäosissa olivat viime viikolla heikot vastaavien olosuhteiden oltua maan länsiosissa suotuisista sääolosuhteista johtuen paremmat.»

*

Autoilijat ovat laaja ja sanankuuloisen kansalaisryhmä, eikä siksi ole vailla merkitystä, miten sanat valitaan heille puhuttaessa. Voimassa oleva, melko uusi tieliikenneasetukseen ei ole tältä kannalta aivan nuhteeton. Epäkelpoa kielellistä käytännettä se propagoi arvaa-

mattoman tehokkaasti mm. puhumalla »rajoitetusta näkyvyydestä» tähän tapaan: »Pimeän tai hämärän aikana tahi milloin näkyvyys on sumun, vesi- tai lumisateen takia tahi muusta vastaavasta syystä *rajoitettu*, on - - käytettävä - - valolaitteita - - .» Autokoulut ja »ajokokeilaan oppaat» levittävät samaa sanontaa edelleen: mikä on asetukseen painettu, on toki oikein! Ja pian ei kukaan muistakaan, että näkyvyys sateella voi olla — ei »rajoitettu» vaan ihan yksinkertaisesti *huono*.

*

Luonnoton »rajoitettu» on paperikielemme sitkeimpiä loisia yleensäkin: »Pääsylippuja on jäljellä vain *rajoitettu määrä*», »Uutuutta on toistaiseksi kaupan vain *rajoitetusti*» ja siihen tapaan. Siksi-pä mieltä ilahdutti, kun Suomen Kuvallehdestä toista vuotta sitten osui silmään tällainen osuvan suomalainen ilmaus: »Koneeseen ei yleensä saa ottaa tavaraa kuin *määrä*lti, mutta aina niitä jotakin jää» (nim. unohtuu lentokoneeseen). Näin hyvää sanaa ei yleiskielen tähänastisiin keinovaroihin ole kuulunut; kirjoittajan on täytynyt saada se omasta murrepohjastaan (nähtävästi savolaisesta, koskapa tuo määrä^lti-adverbi on juuri savolaismurteille ominainen). Muiden kannattaisi ottaa oppia — siis vaihteeksi näin: Pääsylippuja on jäljellä vain

*määrä*lti; Uutuutta on toistaiseksi kaupan vain *määrä*lti.

*

Lopuksi välähdys 1960-luvun juridisesta suomen kielestä: »Edellämainitusta kuolinsyystä johtuen syytetyn kertomuksella siitä, että hän olisi lyöntien jälkeen kuristanut K:ta, mistä lääninlääkärin suorittamassa ruumiinavauksessa ei ole saatu kertomusta tukevia seikkoja, joten kertomukseen on suhtauduttava tämän mukaisesti, ei ole rikosoikeudellisessa mielessä merkitystä, koska K. on saanut kuolemaan johtaneet vammat jo tätä ennen.» (Uusi Suomi 6. 5. 1965.) Luulisi parodiaksi, mutta tosiasiansa tämän sokkelovirkkeen on kirjoittanut murhasta syytetyn oikeusavustaja vakain tuumin, tarkoituksenaan saada raastuvanoikeus vakuuttumaan erinäisistä lieventävistä asianhaaroista. Olisikohan oikeus vakuuttunut huonommin, jos tyylivire olisi ollut hiukan toisenlainen ja asia ilmaistu vaikkapa näin: Kun kuolinsyy on tällainen, ei rikosoikeudellisessa mielessä ole merkitystä syytetyn kertomuksella, että hän olisi lyöntien jälkeen kuristanut K:ta: tähän oli saanut kuolemaan johtaneet vammat jo sitä ennen. Sitä paitsi ei lääninlääkärin suorittamassa ruumiinavauksessa ole ilmennyt kertomusta tukevia seikkoja, joten kertomukseen on suhtauduttava sen mukaisesti.

TERHO ITKONEN